

Іван Котляревський

Іван Котляревський

ДЕПАРТАМЕНТ КУЛЬТУРИ
ВИКОНАВЧОГО ОРГАНУ КИЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
(КИЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ)
Публічна бібліотека імені Лесі Українки для дорослих міста Києва
Відділ електронних ресурсів та довідково-бібліографічного обслуговування

Іван Котляревський – зачинатель українського слова

Бібліографічний список літератури

Київ – 2024

Іван Котляревський – зачинатель українського слова : бібліогр. спис. / упоряд. Т. Мамалига ; літ.-ред. О. Трубайчук, бібліогр.-ред. А. Своровський ; Департамент культури виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) ; Публічна бібліотека імені Лесі Українки для дорослих м. Києва, відділ електронних ресурсів та довідково-бібліографічного обслуговування. – Київ, 2024. – 16 с.

Бібліографічний список підготовлено до 255-річчя від дня народження Івана Котляревського. При складанні списку використано літературу з електронних каталогів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Публічної бібліотеки імені Лесі Українки, Google Академія.

До списку включено книги, статті зі збірників та періодичних видань, матеріалів конгресів і конференцій. Література розміщена за розділами, в межах розділів – в алфавітному порядку.

Список адресований учням, студентам, викладачам та всім, кого цікавить українська література та культура.

Всі фото взяті з відкритих джерел мережі Інтернет.

Упорядник: Мамалига Т.

Редактор-бібліограф: Своровський А.

Літературний редактор: О. Трубайчук

Телефон для довідок 486-01-46, +38 (068) 139-31-41

e-mail 4bibliograf4@gmail.com

© Публічна бібліотека імені Лесі Українки для дорослих м. Києва

*«Любов к отчизні де героїть,
Там сила вража не устоїть,
Там груди сильніша од гармат...»*

І. Котляревський «Енеїда».

Іван Котляревський – видатний український письменник, драматург, фундатор нової української літератури, автор поеми «Енеїда» – першого в українській літературі твору, написаного живою народною мовою, який започаткував новий етап розвитку української літературної мови.

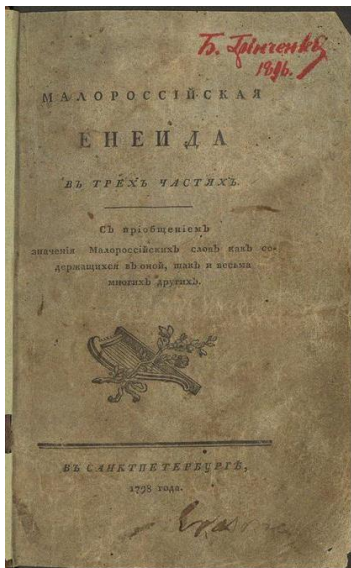
Народився Іван Петрович 9 вересня 1769-го року в Полтаві. Його батько працював канцеляристом. Дитинство минало серед різнобарв'я природи. Побут сім'ї мало чим відрізнявся від сільського, хоча їм і було надане дворянське звання. Точних відомостей, де здобував початкову освіту Котляревський, немає. Деякі біографи вважають, що це була парафіяльна школа, а дітей навчав дяк. Проте згодом, у 1780-му Іван вступив до Полтавської духовної семінарії.

Найулюбленішими дисциплінами хлопця були риторика, філософія, латина, а ще французька, грецька та німецька мови. Неабияке захоплення викликала антична література. Із запалом перекладав Овідія, Вергілія, Горація. У записках залишилися відомості про роки семінариста: «Він [Котляревський] мав пристрасть до віршування й умів до будь-якого слова вправно добирати рими, дотепні та вдалі, за що товариші по семінарії прозвали його римачем».

Не довчившись року, Іван залишив семінарію, – помер його батько, – тож треба було самотужки дбати про своє життя. Потроху вчителював, служив чиновником у канцелярії. У 1794 році Котляревський розпочав роботу над «Енеїдою». За два роки опрацював перші три частини поеми. Із 1796-го Іван перебував на військовій службі. Брав участь у російсько-турецькій війні 1806-1812 років, особливо відзначившись у боях під Бендерами та Ізмаїлом.

Переклад «Енеїди» Котляревський не збирався друкувати. Вона ширилася серед читачів у переписаних копіях. Так вона «мандрувала» із рук в руки, поки не потрапила до конотопського поміщика, який дуже любив українське слово, Максима Парпури. Перечитавши – видав її своїм коштом у 1798 році. За 10 років інший книговидавець перевидав поему. Все це робилося без згоди автора, тому видання вийшли з помилками.

Після закінчення служби в 1808 році Іван вийшов у відставку. За рік у Петербурзі надруковано його поему – «Вергилиева Энеида, на малороссийский язык переложенная И. Котляревским». На титулі зауваження: «Вновь исправленная и дополненная противу прежних изданий».

Перше видання «Енеїди» Котляревського (три частини), 1798 рік.

Серед літературознавців є думка, що «Енеїда» – це справжня енциклопедія українського побуту кінця XVIII – початку XIX століть. Сам Котляревський, хоч і був поміщиком й інтелігентом, інколи вбирався в селянський одяг та «йшов у народ», пізнавати його звичаї, культуру, традиції. Тож і в поемі він одягнув античних героїв Вергілія в український одяг. Крім того, «Енеїда» – алегоричний твір. Адже в образі Турна можна побачити російського царя, в Енеї – збірний образ українського козака, Троя ж стала уособленням української держави, що в своєму розвитку змушена стикатися з потужними протидіями. Безсмертний твір

Котляревського часто називають «історією України в часі, що пливе морськими хвилями».

У 1810 році Котляревський вертається до Полтави, де мешкає до кінця своїх днів. Тут він працює наглядачем Будинку для виховання дітей бідних дворян. У 1812 році знову збирається на війну – проти наполеонівської Франції. Проте цього разу йому не довелося безпосередньо брати участь у боях.

Повернувшись додому Котляревський поринає в театральну діяльність. Влаштує вистави, де й сам грає комічні ролі. І за деякий час його

*Будинок Котляревського у Полтаві.
Худ. Тарас Шевченко, 1845*

призначають директором Полтавського театру. Там він зумів розгледіти неабиякий талант кріпака Михайла Щепкіна. Допоміг викупити актора на волю й забрав до своєї трупи. За чотири роки, завдяки Щепкіну, Полтавський театр стає провідним в Україні. У цей

період були написані п'єси «Москаль-чарівник» і «Наталка-Полтавка».

Іван Котляревський підтримував зв'язки з багатьма письменниками, науковцями. У 1821-му його обрали почесним членом «Вільного товариства любителів російської словесності». За шість років він ще й став очільником «богоугодных заведений» (тодішня назва лікувальних закладів, притулків тощо).

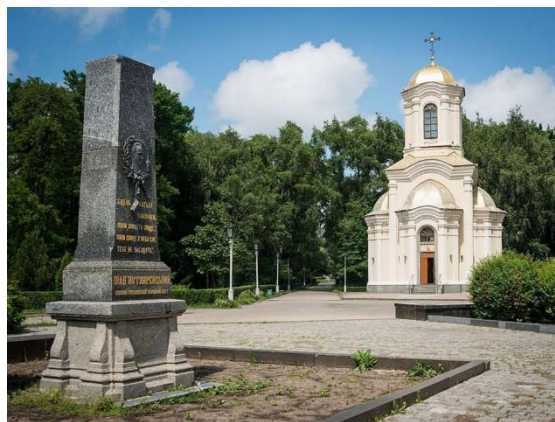
Стиль життя Івана Петровича порівнюють із Григорієм Сковородою. Кожен із них намагався уникати прямих контактів із владою. Але якщо Сковорода – мандрівний філософ, то Котляревський майже все життя прожив у Полтаві.

Він ніколи не був одружений. Одні історики припускають, що саме через невзаємну любов у семінарії Котляревський більше нікому не відкрив свого серця. Інші – що його коханням була якась Марія. Вона виховувала дітей поміщика, а поет саме вчителював у того пана. Він палко закохався в жінку. Та вона вже була посватана за іншим. Після її весілля Іван одразу пішов до війська.

Останні роки свого життя Котляревський не виїжджав зі свого маєтку, та до нього постійно приїжджали друзі. Через хворобу залишив службу. Перед

смертю він відпустив на волю сім'ї кріпаків, а гроші та майно роздав родичам і знайомим.

10 листопада 1838 року Іван Котляревський помер. На його похорон зійшлося майже все населення міста, щоб віддати шану великому письменнику. Згодом йому спорудили пам'ятник у вигляді невисокої колони з позолоченим хрестиком, що спиралася на чотиригранний постамент, де на мідній дошці було зроблено напис: «Майор И. П.

Котляревский, сочинитель «Энеиды на малорусском наречии».

Не дивно, що стільки людей прийшли попрощатися з Котляревським. Адже він завдяки своїй праці зумів воскресити українську мову, гнану й десятиліттями придушену. «Енеїда» повернула сили для боротьби за існування тоді, коли у відродження, після знищення Гетьманату і Запорозької Січі, вже майже ніхто не вірив.

«Будеш, батьку, панувати, Поки живуть люди, Поки сонце з неба сяє, Тебе не забудуть!», – писав Тарас Шевченко.

Іван Котляревський був відомим не тільки серед українців, а й за межами своєї землі. Про нього писали різні журнали Англії, Франції та Італії. Але ще до того «Енеїду» з автографом Котляревського дбайливо зберігав імператор Олександр I. Примірник твору також був в особистій бібліотеці Наполеона I Бонапарта в його житлі під час заслання на острів Святої Єлени.

Михайло Коцюбинський писав: «З появою «Енеїди» забуте, закинуте під сільську покрівлю слово, наче фенікс з попелу воскресло знову. Іван Котляревський показав, що і під грубою світою б'ється серце».

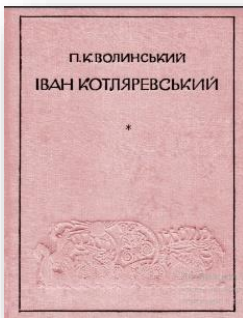
ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ

1. Букет, Є. Іван Котляревський – засновник нової української літератури [Електронний ресурс] / Євген Букет // Армія INFORM. – Режим доступу : <http://surl.li/kkimt>. – Дата публікації : 09.09.2021. – Назва з екрана.

2. Великий полтавець Іван Петрович Котляревський : біобібліогр. покажчик / [уклад. О. М. Войцехівська] ; Управління культури Полтав. облдержадмін., Полтав. обл. універ. наук. б-ка ім. І. П. Котляревського. – Полтава : ТОВ «АСМІ», 2015. – 128 с. : портр.

3. Внесок Котляревського у розвиток української національної літератури [Електронний ресурс] // Українська література. – Режим доступу : <http://surl.li/twgsq>. – Дата публікації : 18.09.2023. – Назва з екрана.

4. [Волинський, П. К. Іван Котляревський : життя і творчість](#) / П. К. Волинський. – 3-тє вид., доп. і перероб. – Київ : Дніпро, 1969. – 269 с. : іл.

5. Грабович, Г. Котляревський – з масками і без : знайомі апорії і тактичне штукарство не без дешиці катексису / Г. Грабович // Критика : часопис. – 2021. – № 3-4. – С. 19-30 : іл.

6. Джерело української класики : зб. / [уклад. Н. Попович]. – Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2019. – 640 с.

7. Котляревський Іван Петрович (1769-1838) : письменник, поет, драматург, основоположник сучасної української літератури, громадський діяч // Видатні українці. Культура. Мистецтво. Освіта : [довідник]. – Київ : Велес, 2016. – С. 156-161 : портр.

8. Котляревский Иван Петрович (1769-1838) : [писатель, театральний и общественный деятель] // Проект «Украина». Галерея национальных героев. – Харьков : Фолио, 2012. – С. 244-246 : портр.

9. Кралюк, П. Иван Котляревський кинув виклик Російській імперії. Його творчість актуальна і в нинішній війні [Електронний ресурс] / Петро Кралюк // Радіо Свобода. – Режим доступу : <http://surl.li/twgqgd>. – Дата перегляду : 18.08.2023. – Назва з екрана.

10. Кралюк, П. М. Иван Котляревський: між імперією та Україною / Петро Кралюк. – Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, [2021]. – 248 с. : портр.

11. Обзор украинской словесности. Котляревский / [П. Кулиш] // Хроніка-2000 : укр. культуролог. альм. Вип. 78. Пантелеймон Куліш: письменник, філософ, громадянин. – Київ : Фонд сприяння розвитку мистецтва, 2009. – С. 32-60. – (Твори Куліша. Літературознавство, театрознавство, публіцистика)

12. [Панасенко, Т. Иван Котляревський](#) / Т. Панасенко – Харків : Фолио, 2019. – 127 с. : фотоіл.

13. Рихтік, А. «І огник, ним засвічений не згас...» : до 250-річчя від дня народження І. Котляревського (1769-1838) / А. Рихтік // Дати і події : календар знаменних дат. – 2019 (друге півріччя). – № 2 (14). – С. 39-42 : портр.

14. Сверстюк, Є. О. Світлі голоси життя : [есеї, літературознавчі статті] / Євген Сверстюк ; [передм. І. Кошелівця]. – Київ : КЛІО, 2014. – 767 с.

15. Сергійчук, В. Що дала Україна світові / В. Сергійчук. – Київ : ПП Сергійчук М., 2015. – 514 с. : портр.

В книзі комплексно оцінено внесок видатних українців у розвиток світової науки, техніки, освіти і культури.

16. [«Слово... голосно залунало по широких світах»](#). Іван Котляревський за межами України: до 250-річчя від дня народження письменника : біобібліогр. досьє / упоряд. Н. М. Требіна ; Полтавська обласна б-ка для юнацтва ім. О. Гончара. – Полтава, 2019. – 16 с.

17. Третьяк, О. Іван Котляревський : (1769-1838 рр.) / О. Третьяк // 100 видатних українців. – Київ : Видавництво Арій, 2006. – С. 179-184 : портр.

18. Хорошевський, А. Ю. Проект «Україна». Галерея національних героїв / А. Ю. Хорошевський. – Харків : ТОВ «Бібколектор», 2012. – 413 с., 8 с. фотоіл., портр.

19. Шаров, І. Котляревський Іван Петрович : (1769-1838) - письменник, драматург, перший класик нової української літератури / Ігор Шаров // 100 видатних імен України. – Київ : Альтернативи, 1999. – С. 185-190.

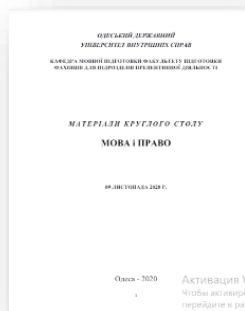
20. Шудря, М. А. Яблуко в зерняті : [есеї, розвідки] / Микола Шудря ; [упоряд., передм. В. О. Жадька]. – Київ : Український письменник, 2015. – 718 с. : портр.

Творчість І. П. Котляревського

21. Березюк, О. М. Вивчаємо творчість Івана Котляревського. Уроки за темою. 9 клас / О. М. Березюк // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2018. – № 9. – С. 13-16.

22. Грабович, Г. Котляревський – з масками і без : знайомі апорії і тактичне штукарство не без дешиці катексису / Григорій Грабович // Критика : часопис. – 2021. – № 3-4. – С. 19-30 : іл.

23.

[Джуринська, В. Іван Котляревський – основоположник сучасної української літературної мови](#) / Вероніка Джуринська, Є. В. Тягнирядно // Матеріали круглого столу «Мова і право». 09 листопада 2020. – Одеса : ОДУВС, 2020. – С. 80-84.

24.

Іван Котляревський. «Енеїда», «Наталка Полтавка». Українська література. 9 клас [Електронний ресурс] // Parta.ua. – Режим доступу : <http://surl.li/sjshlm>. – Дата перегляду : 16.08.2024. – Назва з екрана.

25.

Іван Петрович Котляревский. Поэма «Энеида» (опубл. в 1798 г.) // 50 знаменитых украинских книг. – Харьков : Фолио, 2004. – С. 25-37.

26.

Історія української літератури першої третини ХІХ ст. : навч.-метод. посіб. / уклад. В. І. Щербина, А. В. Хлопова. – Тирасполь : [б.в.], 2015. – 144 с.

27.

Коптілов, В. І. Котляревський – реформатор українського віршування : (ритміка й рими «Енеїди») / Віктор Коптілов // Літературознавство : матеріали ІІІ конгресу Міжнародної асоціації українців (Харків 26-29 серп. 1996 року). – Київ : АТ «Обереги», 1996. – С. 60-64.

28.

Нахлік, Є. Бурлескно-травестійні коди «Енеїди» Івана Котляревського / Євген Нахлік // Дивослово. – 2019. – № 9. – С. 46-54.

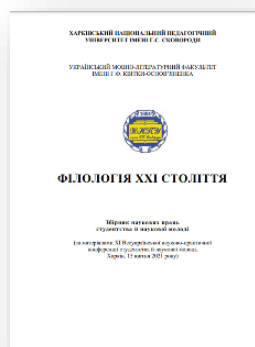
29.

Нахлік, Є. Бурлескно-травестійні коди «Енеїди» Івана Котляревського / Євген Нахлік // Дивослово. – 2019. – № 10. – С. 49-55.

30.

[Опейда, С. О. Літературний внесок І. Котляревського в національне відродження](#) / С. О. Опейда, А. В. Сергієва // Українська національна революція 1917–1921 рр. – досвід та уроки боротьби за державність : зб. матеріалів Всеукр. наук. форуму, 25 листоп. 2021 р. – Харків : ХНУРЕ, 2021. – С. 87-88.

31.

[Поліщук, А. А. Творчість І. Котляревського в літературознавчих студіях](#) / А. А. Поліщук // Філологія XXI століття : зб. наук. пр. студентства й наук. молоді за матеріалами XI Всеукр. наук.-практ. конф. студентства й наук. молоді, Харків, 15 квіт. 2021 р. / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди ; [редкол.: К. Ю. Голобородько (голов. ред) та ін.]. – Харків, 2021. – С. 112-115.

32.

Сіренко, Л. А. «Енеїда» - минуле і сучасне дежавю дійсності : урок - історико-політичне розслідування. 9 клас / Л. А. Сіренко // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2017. – № 13-14. – С. 31-34.

33.

Такао, Х. Деякі лінгвістичні проблеми перекладу «Енеїди» І. Котляревського японською мовою / Хіно Такао // Мовознавство : доповіді та повідомлення на IV Міжнародному конгресі українців. – Київ : Пульсари, 2002. – С. 357-362.

34.

Терзійська, Л. Про деякі особливості болгарського перекладу «Енеїди» І. Котляревського / Лідія Терзійська // Мовознавство : доп. та повідомл. на IV Міжнар. конгр. українців. – Київ : Пульсари, 2002. – С. 354-357.

35.

[Тихоненко, О. В. Зачинатель нової української літератури і нової української літературної мови](#) / О. Тихоненко, І. Жидких, О. Кандаурова // Актуальні проблеми сучасної філології та методики викладання мов у вишах: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (8 жовт. 2019 р., Харків). – Харків : Мадрид, 2019. – С. 24-27.

36.

Щербань, С. Іван Котляревський. «Наталка Полтавка». Наталка як уособлення кращих рис української жінки. 9 клас / С. Щербань // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2018. – № 34-36. – С. 28-33.

37.

Щербина, С. В. Соціально-побутова драма «Наталка Полтавка» І. Котляревського бінарний урок. 9 клас / С. В. Щербина // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2018. – № 13-14. – С. 20-25.

38. Ющук, І. П. Утвердження сучасної української літературної мови / І. П. Ющук // Бібліотечка «Дивослова» : метод. журн. – 2021. – № 1. – С. 33-36.

39. Яцько, А. Іван Котляревський – основоположник сучасної української літературної мови [Електронний ресурс] / А. Яцько // Матеріали XLVI наук.-технічної конф. підрозділів ВНТУ, Вінниця, 22-24 березня 2017 р. – Режим доступу : <http://surl.li/gztbpq> – 2017. – Назва з екрана – Дата перегляду: 25.08.2024.

Вшанування пам'яті

40. Дорошенко, Д. «Рідний край своєму першому поетові» / Дмитро Дорошенко // Літературна Україна. – 2014. – 16 січня (№ 3). – С. 6 : фото.

Про відкриття пам'ятника І. П. Котляревському в 1903 році у Полтаві.

41. [Овчаренко, О. Полтавський літературно-меморіальний музей Івана Котляревського: становлення музею та діяльність](#) / Олександр Овчаренко // Збірник матеріалів XXVII наук. конф. здобувачів вищої освіти ф-ту. історії та географії. Квітень 2024 року. – Полтава : ІВЦ ПНПУ, 2024. – С. 91-94.

42. [Про введення в обіг ювілейної монети «Іван Котляревський»](#) // Вісник НБУ. – 2009. – № 11. – С. 55 : іл.

43. Стороха, Є. «Полтави тихої корона» : до 110-річчя відкриття пам'ятника Іванові Котляревському в Полтаві / Євгенія Стороха, Валентина Скриль // Дивослово. – 2013. – № 9. – С. 57-59.

44. Шабанова, В. Гості дому Івана Котляревського: соціокультурний аналіз / В. Шабанова // Сучасні соціокультурні процеси: компетентісно-аксіологічний аспект : зб. матеріалів IV Всеукр. наук.-практич. конф. (10–11 листоп. 2022 р.). – Полтава : ПНПУ імені В. Короленка, 2022. – С. 210-217.

Розповідається про Меморіально-етнографічний комплекс музей-садибу Івана Котляревського.

